

Veileder for enkel tilrettelegging for friluftsliv

BERGEN
KOMMUNE

Publisert 22.april 2025

Utarbeidet av: Bergen kommune ved
Bymiljøetaten og Plan- og bygningsetaten

1 Innhold

2	Bakgrunn for veilederen	3
2.1	Tilrettelegging for friluftsliv.....	3
2.2	Tilrettelegging på naturens premisser	3
3	Forholdet til plan- og bygningsloven.....	4
3.1	Hvorfor er et tiltak søknadspliktig etter plan- og bygningsloven?.....	4
3.1.1	Saksbehandlingstid og gebyr	4
3.2	Arealformål – hva kan arealet brukes til?.....	5
3.2.1	Dispensasjon.....	5
3.2.2	Aktuelle arealformål for tilrettelegging for friluftsliv	5
3.3	Bestemmelser og hensynssoner – forteller mer detaljert hva et areal kan brukes til.....	6
3.3.1	Bestemmelser	6
3.3.2	Hensynssoner.....	6
3.3.3	Vannressursloven	6
3.4	Hva er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven.....	6
3.4.1	Skilting	6
3.4.2	Benker og bord.....	6
3.4.3	Drenering	7
3.4.4	Bålplass	7
3.4.5	Klopper/trevei	7
3.4.6	Tursti.....	7
3.4.7	Turvei	7
3.4.8	Trapper av stein	7
3.4.9	Trapper av tre.....	8
3.4.10	Bro.....	8
3.4.11	Gapahuk/grindverksbygg.....	9
3.4.12	Kunst	9
3.4.13	Totalen av tiltak	10
3.4.14	Hva krever reguleringsplan?	10
4	Hvilket ansvar har dere som utfører frivillig arbeid?.....	10
5	Når må du kontakte kommunen?.....	10
6	Tilleggsmateriale	10
6.1	Supplerende materiale	10
6.2	Hvordan finne grunneier	11

2 Bakgrunn for veilederen

I Bergen kommune har vi sett en økende interesse for tilrettelegging av friluftsområder blant frivillige og dugnadsgrupper. Mange ganger er dette er gode initiativer som kommunen er glad for at noen griper tak i. Målet med denne veilederen er å forklare hvordan man forholder seg til kommunen som grunneier, og byggesøknadsprosessen. Slik vil vi sikre et godt samarbeid mellom frivillige dugnadsarbeidere og kommunen på friluftsområdet.

For relevant tematikk som ikke dekkes i denne veilederen, vises det til kapittelet «tilleggsmateriale».

2.1 Tilrettelegging for friluftsliv

Tilrettelegging for friluftsliv er viktig for å gi tilgang til attraktive naturområder, og sikre gode opplevelser og folkehelse. Dette gjør at vi kan oppleve natur, stillhet og plante-, dyre- og fugleliv. Vi er heldige som får lov til å benytte naturen til rekreasjon, og derfor må vi ta vare på den – både for artene som lever der og ikke kan tale sin sak, og for våre fremtidige generasjoner. Dette underbygges av Grunnloven § 112 som sier at «*Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blit haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.*».

Bilde 1: Skilting er enkel tilrettelegging. Foto: Bergen kommune.

De siste årene har ivaretagelse av naturen fått økt oppmerksomhet i friluftslivforvaltningen, og friluftsliv og natur ses nå som en helhet. Der man tidligere etablerte turveier med masseuttak, duk og grus, forsøker vi nå å tilrettelegge mer naturvennlig som å for eksempel utbedre eksisterende stier, benytte materialer som finnes i området fra før og gjøre tilrettelegging som kan reverseres. Ved god tilrettelegging for friluftsliv tar vi både vare på naturen og det biologiske mangfoldet.

2.2 Tilrettelegging på naturens premisser

Bergen kommune har mange hensyn å ta når det gjelder tilrettelegging i friluftsområder. Kommunale friluftsområder skal være åpne for allmennheten og fri for kommersialisering. Det er Bymiljøetaten som forvalter Bergen kommunes friluftsliv- og naturområder.

Bymiljøetatens utgangspunkt er at tilrettelegging for friluftsliv skal skje på naturens premisser. Dette betyr at vi skal respektere og bevare naturen, samtidig som det tilrettelegges. Det gjelder å finne balansen mellom menneskelig aktivitet og bevaring av naturmiljøet. Fremmedelementer (for eksempel kunstinstallasjoner) i naturen som ikke bidrar til å forbedre ferdselen, kan derfor være problematiske.

Totalen av tilrettelegging og hvor det gjøres må tas hensyn til. En enkel benk er ikke inngripende i seg selv, men når det tilrettelegges i et område hvor det ikke finnes noe fra før, forsvinner opplevelsen av å være i «villmark». Det er derfor en balansegang om hvor, og hvor mye det skal tilrettelegges.

3 Forholdet til plan- og bygningsloven

Under beskrives det hvorfor og når et tiltak er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven. Med tiltak etter loven menes oppføring, rivning, endring, herunder fasadeendringer, endret bruk og andre tiltak knyttet til bygninger, konstruksjoner og anlegg, samt terrenginngrep.

Enten du skal gjennomføre et tiltak som ikke er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven, eller at tiltaket krever søknad, så må du alltid ha tillatelse fra grunneier/grunneiers representant før du søker om eller gjennomfører tiltaket.

Se kapittel 6.2 for hvordan man kan finne ut av hvem som er grunneier.

Hvis tiltaket skal gjennomføres på kommunal grunn, kontakter du Bymiljøetaten som grunneiers representant for de fleste friluftslivsområder. Dersom Bymiljøetaten ikke er rett enhet, vil vi hjelpe deg videre.

Hvis du har spørsmål om forholdet til plan- og bygningsloven, kontakter du Plan- og bygningsetaten. Se kontaktinfo i kapittel 5.

3.1 Hvorfor er et tiltak søknadspliktig etter plan- og bygningsloven?

Alle inngrep og tiltak i naturen påvirker omgivelsene på en eller annen måte. Det som fremstår som en fordel for noen, kan være til ulempe for andre. Grunneier, brukere og mer allmenne interesser som for eksempel friluftsliv, kan ha ulike behov som skal ivaretas i en søknadsprosess på en god og fremtidsrettet måte. Dette står i formålsbestemmelsen til plan- og bygningsloven § 1-1: *Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner.*

Søknadsplikten skal sørge for at tiltaket vurderes etter de lovene og reglene som gjelder. Noen tiltak er unntatt fra søknadsplikt. Det er de som skal utføre tiltaket som må undersøke om det er søknadspliktig. Tiltak man ikke trenger å søke om kan for eksempel være tiltak som anses som vedlikehold, eller at tiltaket påvirker omgivelsene i veldig liten grad. Denne veilederen vil gi noen eksempler på tiltak som kan utføres uten å søke. Veilederen beskriver også hvilke føringer som gjelder for søknadspliktige tiltak ut ifra det som heter arealformål i kommune- og reguleringsplan.

3.1.1 Saksbehandlingstid og gebyr

Normal saksbehandlingstid for byggesøknader er 12 uker. Dersom søknaden krever en dispensasjonssøknad, kan saksbehandlingen ta mer tid. Det finnes unntak som gir en saksbehandlingstid på 3 uker. Du kan lese mer om saksbehandlingstider på [Plan- og bygningsetatens nettsider](#).

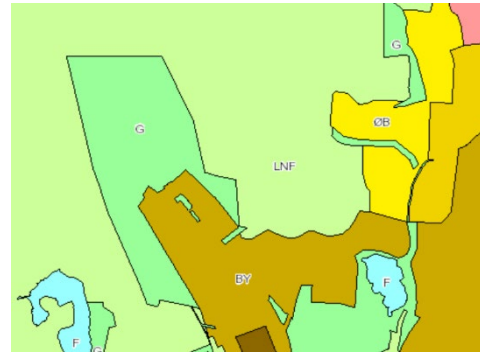
For byggesak er saksbehandlingen gebyrbelagt. Dette inkluderer også en eventuell avvisning eller om søknaden trekkes. Gebyrregulativet finner du på [Plan- og bygningsetatens nettsider](#).

Plan- og bygningsetaten har en ordning der frivillige organisasjoner og dugnadsgjenger kan søke om refusjon av kostnader knyttet til saksbehandling etter plan- og bygningsloven. Ordningen har per i dag en årlig tildeling på ca. kr 100 000,-, og det er prinsippet om førstemann til mølla som gjelder. Kontakt Plan- og bygningsetaten for mer informasjon.

3.2 Arealformål – hva kan arealet brukes til?

Bergen kommune styrer arealutviklingen etter arealformålet i kommuneplanens arealdel (KPA). Hele kommunen er delt inn i ulike arealformål. Videre er deler av kommunen delt inn i kommunedelplaner og mer detaljerte reguleringsplaner. Arealformålene forteller hvilken bruk eller funksjon arealet skal ha.

Du kan sjekke hvilke arealformål som gjelder for aktuelle områder i [Bergenskart](#).

Figur 1: Utklipp fra KPA som viser arealformål.

3.2.1 Dispensasjon

Dersom tiltaket kommer i strid med arealformål og bestemmelser i arealplaner, kan løsningen være å søke om dispensasjon. I utgangspunktet skal dispensasjoner unngås, og i stedet bør tiltaket tilrettelegges på andre måter. En dispensasjonssøknad må være godt begrunnet om den skal innvilges, og det er også en forutsetning i behandlingen av saken at fordelene med tiltaket skal være større enn ulempene.

3.2.2 Aktuelle arealformål for tilrettelegging for friluftsliv

3.2.2.1 Landbruk, natur- og friluftsliv (LNF)

De områdene som er aktuelle for å gjennomføre tiltak i, er i hovedsak områder som er avsatt til arealformål Landbruk, natur- og friluftsliv, forkortet til LNF i kommuneplanens arealdel.

Innenfor LNF-formålet kan det tillates enkel tilrettelegging for friluftsliv, forutsatt at det tas hensyn til landbruk, natur- og kulturmiljø og landskap, eller en kombinasjon av disse.

3.2.2.2 Grønnstruktur (G)

Noen områder er avsatt til grønnstruktur. Dette arealformålet skal sikre at de eksisterende grøntområdene i tilknytning til bebygde strøk er tilgjengelige for allmennheten.

Det er i utgangspunktet ikke tillatt å gjennomføre tiltak innenfor et grønnstrukturområde, med mindre tiltaket er egnet til å fremme grønnstrukturen. Underformål, hensynssoner og bestemmelser til arealformålet er avgjørende for hvilken grad av tilrettelegging som er tillatt. De to sistnevnte forklares lengre nede.

Underformål kan for eksempel være naturområde eller friområde. Naturområde brukes når formålet er å bevare naturtyper. Friområde brukes når området er tenkt som mer egnet for opparbeidelse til allmenn bruk og opphold, for eksempel til lek og annen fysisk aktivitet.

3.3 Bestemmelser og hensynssoner – forteller mer detaljert hva et areal kan brukes til

3.3.1 Bestemmelser

Alle arealplaner består av et kart og et sett med bestemmelser. Bestemmelsene supplerer arealformålet, og detaljerer hva arealet kan brukes til, og hva som ikke tillates.

3.3.2 Hensynssoner

Områder kan være del av en av en hensynssone. Det betyr at man i området skal ta særlig hensyn til andre interesser, som landbruk, friluftsliv (byfjellene), landskap (funksjonell strandsone eller inngrepsfri natur) og naturmiljø.

I LNF-områder er det en byggegrense på 100 meter langs sjø og 50 meter langs vassdrag. Et unntak her er byggegrensen til Osvassdraget som er på 100 meter. Her kan det imidlertid tillates naturvennlig tilrettelegging for å ivareta allmenne friluftssinteresser.

3.3.3 Vannressursloven

Vannressursloven er en egen lov som har som formål å sikre en samfunnsmessig forsvarlig bruk og forvaltning av vassdrag og grunnvann. Et moment i loven det er spesielt viktig å tenke på i forbindelse med tilrettelegging for friluftsliv er kantvegetasjonen ved vann eller langs elver og bekker. Om kantvegetasjon sier § 11 «Langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring skal det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr».

Kantvegetasjon har en viktig funksjon langs vassdrag som leveområder for planter og dyr. Den skaper gode oppvekstvilkår for fisk, den bidrar til å sikre bredden mot utrasing og binder partikler og forurensing før det når vannet. For vilt, fisk, krepsdyr og insekter betyr kantvegetasjon næringstilførsel fra planterester, samtidig som trær og busker skaper skjul og skygge. Kantvegetasjon har derfor et særlig vern. Skjøtsel i kantsonen er tillatt, men det må ikke skade kantsonens økologiske funksjon. Bymiljøetaten kan veilede om lovverket og utgangspunktet er at kantsonen i størst mulig grad skal være upåvirket. Dersom det er aktuelt å søke om å fjerne kantvegetasjon som går utover skjøtsel som er tillatt, er Statsforvalteren i Vestland riktig instans: [Kantvegetasjon langs vassdrag | Statsforvalteren i Vestland \(statsforvalteren.no\)](#).

3.4 Hva er søknadspliktig etter plan- og bygningsloven

Vi har laget en oversikt over ulike tiltak med en forklaring på hva som kan utføres uten byggesøknad, hva som krever byggesøknad, og hva som krever både byggesøknad og reguleringsplan. Vi minner om at grunneiers tillatelse må være innhentet uavhengig av om tiltaket er søknadspliktig eller ikke.

3.4.1 Skilting

Skilting med turskilt er ikke søknadspliktig.

3.4.2 Benker og bord

Det er normalt ikke søknadspliktig å sette opp benker og bord, med mindre det støpes et fundament som ikke kan reverseres.

3.4.3 Drenering

Mindre dreneringstiltak kan utføres uten søknad, så lenge det ikke kan føre til skade på natur. Dette gjelder enkle grøfter i og ved eksisterende stier, for å fjerne vann fra stien. Større dreneringstiltak, med mye graving og nedlegging av rør, er søknadspliktig.

3.4.4 Bål plass

En tilrettelagt bål plass med sitteplasser rundt er ikke søknadspliktig.

Selv om etablering av bål plass ikke er søknadspliktig, så er det mange hensyn å ta og mye ansvar for videre oppfølging av bål plassen. Brannsikkerhet må stå i fokus. For eksempel må man tenke på at avstanden til vegetasjon er tilstrekkelig for å unngå at brann sprer seg.

Bymiljøetaten samarbeider med brannvesenet om oppfølging og beredskap av bål- og grillplasser på kommunale eiendommer. På grunn av ansvaret og oppfølgingen som kreves av bål plasser, så tillater ikke Bymiljøetaten etablering av bål plasser på kommunal grunn. Dette inkluderer også bål panner eller lignende.

3.4.5 Klopper/trevei

Vår definisjon av klopper/trevei er gangbane i tre på bakken, med maksimal bredde på 80 cm. Den kan også fungere som en mindre bro over en bekk eller lignende. De skal ikke være forankret med et fundament. Formålet med klopper skal i hovedsak være å hindre slitasje i naturen ved å holde ferdselen konsentrert, da særlig i bløte partier som myr.

Å legge ned klopper i eksisterende tursti er i ikke søknadspliktig. Dersom det etableres sammenhengende klopper på flere hundre meter i forbindelse med etablering av ny turtrasé, vil det være søknadspliktig.

Bilde 2: Klopp som også fungerer som bro. Foto: Bergen kommune.

3.4.6 Tursti

Etablering av sti er ikke søknadspliktig, så lenge det blir utført på en naturvennlig måte og ikke fører til større inngrep. Dette gjelder for eksempel etablering av en sti som innebærer små fysiske inngrep, og kun omfatter rydding av vegetasjon og mindre dreneringstiltak. Tilrettelegging med stor grad av steinnedlegging, grusing og lignende er søknadspliktig.

3.4.7 Turvei

Å etablere ny turvei ved masseutskiftning (påfylling og flytting av masser) er søknadspliktig. Det samme gjelder masseutskiftning av en eksisterende turvei. Ny turveitrasé må også inngå i reguleringsplan.

3.4.8 Trapper av stein

Det er ikke søknadspliktig å lage trapper av steiner som allerede finnes i området, så lenge det gjøres i et begrenset omfang. Dette vil anses som «enkel tilrettelegging». Etablering av større,

sammenhengende trapper, som for eksempel «sherpatrapper» er søknadspliktige. Steintrapper av stort omfang krever også reguleringsplan.

Bilde 3: Trappen til venstre er enkel tilrettelegging som ikke er søknadspliktig, her har eksisterende trinn og steiner blitt flyttet på for å lette ferdsel. Trappen til høyre er mer enn enkel tilrettelegging, og er derfor søknadspliktig. Foto: Bergen kommune.

3.4.9 Trapper av tre

Trapper på terreng er ikke søknadspliktige. Større trapper, som ikke ligger på terreng, regnes som en konstruksjon. Dette vil være søknadspliktig. Trapper av dette omfanget regnes ikke som «enkel tilrettelegging» og vil være i strid med formålet for området.

Bilde 4: Trappen til venstre ligger i terrenget og krever ikke søknad. Trappen til høyre er hevet fra terrenget og er søknadspliktig. Foto: Bergen kommune.

3.4.10 Bro

En bro innebærer ofte utfordringer med tanke på person- og konstruksjonssikkerhet og kan ha påvirkning på omgivelsene. I utgangspunktet er derfor en bro søknadspliktig.

Vedlikehold av eksisterende bro er ikke søknadspliktig, men dersom vedlikeholdet innbefatter reparasjon av bærende konstruksjon eller fundament, er det søknadspliktig.

Bilde 5: Eksempel på søknadspliktig bro. Foto: Bergen og Hordaland Turlag.

3.4.11 Gapahuk/grindverksbygg

Gapahuk kan være alt fra en enkel oppføring av greiner, til et bygg med tre vegger og tak. Sistnevnte er søknadspliktig. For etablering på kommunal grunn er det føringer for hvordan en gapahuk skal utformes.

Bilde 6: Et grindverksbygg som dette vil være søknadspliktig. Foto: Bergen kommune.

3.4.12 Kunst

Kunst som utplasseres i naturen må vurderes etter plan- og bygningsloven sine generelle regler, det vil si konstruksjoner og byggverk. Naturlig tilhørighet og materialvalg må også vurderes. Det er den enkelte sitt ansvar å forsikre seg om hvorvidt tiltaket er søknadspliktig.

Utplassering av kunst på kommunal grunn, krever egne vurderinger som Bymiljøetaten kan veilede om.

3.4.13 Totalen av tiltak

Flere mindre tiltak som ikke er søknadspliktig i seg selv, kan utløse søknadsplikt når de samlet sett fører til en vesentlig endring i området. Dette gjelder særlig når et uberørt område endres til å bli et sted for lek og rekreasjon. Ved slike større tiltak må det tas hensyn til hvor stort inngrep som blir gjort i terrenget, og om dette er noe som kan fjernes eller vil etterlate varige spor.

3.4.14 Hva krever reguleringsplan?

Enkelte mindre tiltak kan tillates uten reguleringsplan, men da av begrenset omfang. Større tilretteleggningstiltak, som store steintrapper og nye turveier, skal inngå i en reguleringsplan.

4 Hvilket ansvar har dere som utfører frivillig arbeid?

Når dugnadsarbeid utføres er det viktig å tenke gjennom at man er ansvarlig for sikkerheten, både i forbindelse med etableringen/arbeidet og for det ferdige tiltaket. Med mindre noe annet avtales, er utgangspunktet også at man blir ansvarlig for drift av tiltakene som etableres. Dette betyr at man må sørge for at arbeidet utføres på en trygg måte, og at det ferdige resultatet er sikret for bruk av allmenheten. Dette betyr også at tiltaket skal holdes vedlike i mange år fremover, og at det må påregnes at tiltaket må fjernes dersom det ikke lenger er sikkert eller tilstrekkelig vedlikeholdt.

På kommunal grunn vil kommunen på grunn av ansvaret som er beskrevet over ofte inngå en avtale om det videre ansvaret for det som etableres, slik at dette er avklart og ryddig for alle parter.

5 Når må du kontakte kommunen?

Hvis dugnadsarbeid skal foregå på kommunal grunn, må du kontakte Bymiljøetaten med epost til: bymiljoetaten@bergen.kommune.no.

Dersom det gjelder et tiltak som er søknadspliktig, enten det krever byggesøknad eller dispensasjon fra arealplan skal søknad sendes til Plan- og bygningsetaten. Du kan sende epost til postmottak.planogbygg@bergen.kommune.no. Når Plan- og bygningsetaten mottar en byggesøknad som gjelder et kommunalt friluftsområde, må Bymiljøetaten i forkant ha gitt en tillatelse som grunneiers representant dersom de er ansvarlig for området det søkes om tiltak på.

I plan- og bygningsloven stilles det krav om at et kvalifisert foretak må sende inn byggesøknad. Dette innebærer at foretaket kan påta seg ansvarsrett for prosjektering og utførelse av tiltaket.

Dersom du har spørsmål utover det veilederen svarer på, kan du ta kontakt med Plan- og bygningsetaten eller Bymiljøetaten.

6 Tilleggsmateriale

6.1 Supplerende materiale

Fra ide til klapp; En veileder for dugnadsgjenger. Utarbeidet av GC Rieber fondene.

Merkehåndboka; en altomfattende veileder om tilrettelegging for friluftsliv. Utarbeidet av Den Norske Turistforening, Innovasjon Norge og Friluftsrådernes Landsforbund.

Naturligvennlig tilrettelegging for friluftsliv; Veileder fra om hvordan tilrettelegging kan skje med minst mulig miljøbelastning. Utarbeidet av Miljødirektoratet.

Bergenskart; Diverse kart som kan være relevant for deg som skal tilrettelegge for friluftsliv.

Byfjellstandard; Bymiljøetatens egen standard for hvordan tilrettelegging skal utformes. Listen skal etter planen revideres og kan ikke brukes som en liste for tiltak som ikke er søknadspliktig.

6.2 Hvordan finne grunneier

For å finne ut hvem som er grunneier kan norgeskart.no benyttes med følgende prosedyre:

1. Åpne nettleseren og gå til www.norgeskart.no.
2. Zoom inn på området du er interessert i.
3. Klikk på eiendommen i kartet.
4. I boksen som dukker opp til venstre, trykk på "Se eiendomsinformasjon".
5. Trykk på "Vis mer informasjon" i boksen som vises.
6. Klikk på "Vis grunnboken".
7. Du blir bedt om å logge inn med Bank-ID for å få tilgang til informasjonen.
8. Når du er logget inn, trykk på "Vis grunnboken" igjen.
9. Nå vil du få opp eiendomsinformasjonen, inkludert navnet på grunneieren.